

**ÇANKIRI MERKEZ İLÇE KÖYLERİNDE
YER ALAN MEZAR TAŞLARININ MİMARİ
VE SANATSAL AÇIDAN ANALİZİ**

TOMBSTONES IN THE VILLAGES OF ÇANKIRI
CENTRAL DISTRICT ARCHITECTURAL
AND ARTISTIC ANALYSIS

Uğur DEMİRBAĞ, Oğuz BOZDEMİR

01

ÇANKIRI MERKEZ İLÇE KÖYLERİNDE YER ALAN MEZAR TAŞLARININ MİMARİ VE SANATSAL AÇIDAN ANALİZİ

TOMBSTONES IN THE VILLAGES OF ÇANKIRI CENTRAL DISTRICT ARCHITECTURAL AND ARTISTIC ANALYSIS

Uğur DEMİRBAĞ¹, Oğuz BOZDEMİR²

Anahtar Kelimeler:

Çankırı
Mezar Taşı
Mimari
Kitabe

Keywords:

Çankırı
Tombstone
Architecture
Inscription

¹ Doç. Dr. Uğur DEMİRBAĞ,
Çankırı Karatekin Üniversitesi,
Sanat, Tasarım ve Mimarlık
Fakültesi, ugurdemirbag@
karatekin.edu.tr, ORCID: 0000-
0001-8471-7348

² Dr. Öğr. Üyesi. Oğuz
BOZDEMİR, Çankırı Karatekin
Üniversitesi, Çerkeş Meslek
Yüksekokulu, oguzbozdemir@
karatekin.edu.tr, ORCID: 0000-
0002-1995-060X

Alıntılanmak için/Cite as:
Demirbağ U ve Bozdemir O..
(2026) Çankırı Merkez İlçe
Köylerinde Yer Alan Mezar
Taşlarının Mimari ve Sanatsal
Açıdan Analizi, Çukurova
Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Dergisi, s.1-31

ÖZ

Osmanlı dönemi kültür ve sanatı açısından derin izler taşıyan mezar taşları definle oluşan sürecin devam ettirilmesi ve sistemin kültürel açısından oldukça önemli eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Orta Asya'dan bu yana yaşatılmaya devam eden mezar taşı yapma geleneği, Anadolu'da yaygın bir şekilde yer bulmuştur. Dönemsel ve bölgesel özellikler gösteren mezar taşlarının asıl kimliği Osmanlı dönemi mezar taşları ile oluşmuştur. Coğrafi isimler, mülki bölümler, devlet müesseseleri, meslek, sanat ve zanaatlarımız ve alimler, şairler ve kahramanlar için mezar taşları önemli veriler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada Çankırı merkeze bağlı köylerde yer alan Osmanlı dönemine ait mezar taşlarının tespiti, tescili ve günümüz açısından genel hatlarıyla değerlendirilmesi bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir. Mezar taşlarının mimari özelliklerini kaydetmek, belgelemek ve fotoğraflamak bu taşların günümüz kültürel ve sanatsal bağlamında genel bir değerlendirmesini sağlamaktır. Çankırı merkeze bağlı 48 köyde tarama yapılmıştır. Yapılan taramada merkeze bağlı olan 9 köyde Osmanlı dönemine ait mezar taşlarına rastlanmıştır. Araştırma ile ilgili daha önceden herhangi bir bilimsel verilerin ve çalışmaların olmaması, çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Anadolu'daki mezar taşı geleneğinin bir devamı olan, oldukça zengin ve farklı örneklerin tespit edildiği Çankırı merkeze bağlı köylerdeki mezar taşlarının Türk-İslam mezar taşı geleneği içerisindeki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

Tombstones, which bear deep traces in terms of the culture and art of the Ottoman period, appear as very important works in terms of the continuation of the burial process and the cultural aspect of the system. The tradition of making gravestones, which has been kept alive since Central Asia, has found a widespread place in Anatolia. Graves with periodic and regional characteristics. The real identity of the stones was formed by the tombstones of the Ottoman period. They are in a situation geographical names, civil divisions, state institutions, professions, arts and crafts, and tombstones for scholars, poets and heroes appear as important data. The subject of this study is the identification, registration and general evaluation of the gravestones from the Ottoman period in the villages of Çankırı center. The purpose of recording, documenting and photographing the architectural features of tombstones is to provide a general assessment of these stones in today's cultural and artistic context. Screening was carried out in 48 villages in Çankırı center. During the survey, gravestones from the Ottoman period were found in 9 villages connected to the center. The lack of any previous scientific data or studies regarding the research reveals the importance of the study. It was tried to determine the place and importance of the gravestones in the villages of Çankırı center, where quite rich and different examples were identified, which are a continuation of the tombstone tradition in Anatolia, within the Turkish-Islamic tombstone tradition.

GİRİŞ

Mezar, ziyaret edilen yer, mezarlık ise mezarların toplu halde bulundukları alan anlamına gelmektedir (Develioğlu, 1988, s. 764). Mezarın yerini ve yatanın kimliğini belirtmek üzere baş ve ayak uçlarına dikilen taşlara ise mezar taşı veya şahide adı verilmiştir. Mezarlıklar bir toplum için, yaşanan şehrin müzesi ve tapusu konumundadır. Mezarlıklar, müzeciliğin yanında en önemli arşiv belgeleri olarak bilinmektedir. Tarihte yaşamış birçok önemli kişiyle ilgili bilgiler mezar taşı kitabelerinden öğrenilmektedir. Mezar bir anlamda hayatını kaybedenler için gömülen çukur anlamına gelmektedir. Mezar üzeri bir bina örtülmemiş olan kabirlere denir. Üstüne bina yapılmış olan kabirlere ise türbe denilmektedir (Mercan, 2022, s. 5).

Mezar taşları tarih içerisinde, değişen ve gelişen sanat değerlerine bağlı olarak bir estetik değer taşımışlardır. Bu bağlamda gelişen mezar taşı geleneği geçmişten günümüze yansıyan en tarafsız sanat eserlerimizdir. Mezar taşları, kişilerin kimliklerini hangi meslek grubuna dâhil olduklarını, kimi zaman ölüm nedenlerini vb. sosyal ve iktisadi hayata dair bilgileri vermesi bakımından önem arz etmektedirler. Osmanlı kıyafetinin şahideler üzerinde tezahür bulması kimliğin mezar taşında vücuda bürünmesine işaretler (Gündoğdu, 2016, s. 33). Mezar taşları, bizden daha önce yaşamış bir hayatın, toplumsal olayların ve kültürel mirasın gerçek bir aynasıdır. Mezar taşları üzerlerinde taşıdıkları kitabeler ile tarihi birer vesikadırlar (Açıkgözoğlu, 2009, s. 297).

Osmanlı 19. Yüzyılında mezarlıklar hakkında nizamnamelerin hazırlanması, mezar taşları hakkında bazı yazılardan sonra Cumhuriyetin ilk döneminde önemli kişilerin mezar taşlarının anlatıldığı yayınlar vardır. H. Turhan Dağlıoğlu'nun 1930 – 1940'lı yıllarda Bursa, Edirne ve Balıkesir mezarlarını ele aldığı çalışmalarının yanında, Rıfki Melül Meriç'in Akşehir mezarlarını metin okunuşu ve çizimleriyle bir envanter düzeni içinde vermesi önemli bir değişimdir. 1940 – 1950'li yıllarda Türk Tarih Kurumu'na içinde mezar taşlarının da yer aldığı kitabeleri derleme çalışması önemli bir çalışma örneğidir. Türkiye'deki ilk önemli eseri Beyhan Karamağaralı'nın Ahlat Mezartaşları adlı çalışmasıdır (Çal, 2019, s. 134).

Geçmiş yılların verilerini sonraki nesillere aktarma

özellikli taşıyan mezar taşları, yapısal olarak sanat eseri olacak niteliklere sahip olduğu gibi, çağdaş sanatçıların sanat nesnesi yaratımlarında esin kaynağı olabilmektedir. Bununla birlikte, mezar taşlarının üzerlerindeki anlamların yapılaş amaçları ve yorumlamaları, bu alana dâhil olarak çalışmalarını sürdürecektir. Mezar taşları üzerinde yapılan bezemelerin, işlenen figürlerin amacının, kahraman, mert ve fedakâr kişilerin unutulmasını önlemek amacıyla yapılmıştır (Sili, 1993, s. 62).

Mezar taşları gerek Anadolu'da gerekse Anadolu dışında biçim, süsleme, yazının süs ögesi olarak kullanılması ve içeriği açısından Türk Sanatı ve kültür tarihi açısından büyük bir öneme sahiptir. Türk mezar kültüründe, mezar çukurundan mezar taşlarına kadar her bir bölümün kelime detayının olması bu alanı ayrıca değerli kılmıştır.

LİTERATÜR TARAMASI

Yapılan çalışmada çalışma konusunu teşkil eden herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Literatür taramasında Çankırı merkez köyleri ile ilgili mezar taşları konusunda herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Dolayısıyla bu alanda böyle bir çalışmanın ilk olarak yapılacak olması önemini artırmakla birlikte bilimsel alana da katkısı olacaktır.

YÖNTEM

Çalışmada Çankırı merkeze bağlı olan köylerinde yer alan mezar başı taşlarının bulunduğu konum, tarihçesi, cinsiyetleri, adları, yazı tipleri, yapı malzemesi, yapım tekniği, mimari oranları ve bezeme özellikleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bununla birlikte mezar baş taşları kendi içerisinde gruplandırılarak tasnifi yapılmıştır. Çalışma Çankırı merkez köylerde yer alan Osmanlıca yazılı tarihi mezar taşları ile sınırlı tutulmuştur. Bununla birlikte herhangi bir nitelikli özellik göstermeyen bu mezar taşları katalog içerisine alınmamıştır. Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. İlk evrede genel olarak mezar ve mezar taşı mimarisinden söz edilmiştir. İkinci bölümde değişen toplum yapısında ölüm olgusunun nasıl algılandığına ve çağdaş sanatçılar tarafından üretilen mezar yapılarıyla ilişkili sanat objelerine değinilecektir. Bu sayede geleneksel ile modern arasında köprü kurularak yaşanan değişimler sosyolojik ve sanatsal bakış açılarıyla değerlendirilecektir.

Üçüncü evrede Çankırı merkez köylerinde bulunan mezar taşlarının mimari ve bezeme özellikleri ele alınmıştır. Kapsamlı hazırlığın sonucunda mezar taşlarının fiziksel durumları, tarihleri, kitabeleri, süslemeleri ve tipolojileri katalog düzeni ile aktarılmaya çalışılmıştır. Son evrede ise bu mezar taşları çeşitli özelliklere göre kendi içlerinde mezar taşı tiplerine, cinsiyetlerine, tarihlerine, malzemelerine ve tekniklerine göre kategorilere sınıflandırılmıştır.

Çalışma ile ilgili kırsal yerleşim yerlerinde bulunan mezar başı taşlarının mimari olarak ölçüleri alınmış, görselleri çekilmiş ve çizimleri tarafımızca hazırlanmıştır. Bununla birlikte kitabeler okunmuş olup tarihleri, cinsiyetleri ve kime ait oldukları belirlenmiştir. Saha araştırması esnasında mezar başı taşlarının görselleri tarafımızca çekilmiş olup dijital ortama belli programlar kullanarak aktarılmıştır.

Mezar ve mezar taşları bölgenin tarihi açısından önemli kültürel miras öğelerini oluşturmaktadır. Mezar taşları sadece Türk kültürünün önemli bir parçası olmakla kalmayıp, modern dünyada da ölüm olgusu ve mezar yapıları, çağdaş sanatçılar tarafından çalışılan ve üzerinde düşünülen bir konu haline gelmiştir. Çankırı'nın geleneksel kitabeli ve biçimsel olarak özgün forma sahip mezar taşlarının incelenmesi yoluyla modern zamanlarda ölüm algısına dair bilgiler edinilebilecek, sonrasında ise güncel sanatçıların mezar ve ölüm temalı sanat çalışmalarına değinilecektir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

1. Anadolu'da Türk İslam Mezar ve Mezar Taşı Geleneği

Türkler İslâmiyet'i kabul etmeden önce vefat eden yakınları için statülerine göre kurgan ismini verdikleri mezar odaları yapmışlar, hatta ölünün değerli eşyalarını beraber gömmüşlerdir ve ölünün gömüldüğü çukurun başına "balbal" ismini verdikleri taşlar dikmişlerdir (Diyarbakirli, 2002, s. 856). Kurganların günümüzdeki yerini türbe ve kümbetler, balbalların yerini ise şahide veya mezar taşı denilen yazılı-yazısız taşlar almıştır.

Eski Türklerde görülen mezar üzerine çeşitli semboller yapılması İslamiyet sonrası Türklerde Anadolu mezar örneklerinde görülmektedir. İslamiyet etkisiyle gelen yeni

motif ve sembollerin yanında, eski inançlarda kutsallık kabul edilen nesnelerin motiflerine de yer verilmiştir. Bununla birlikte birtakım eski inanışların etkileri olduğu bilinmektedir. Günümüzde dahi sıklıkla görülebilen mezarlıklarda ya da türbelerde dilek dileme, renkli kumaş parçaları bağlama ve adak adama gelenekleri örnek olarak gösterilebilir. (Yılmaz, 2016, s. 260).

İlk Müslüman Türk Devleti olan Karahanlılar ve Gazneliler döneminde diğer mimari unsurlar yanında mezar anıtları da önemli mimari yapılar olarak göze çarpmaktadır. Bunlar arasında "Tim Arap Ata Türbesi", "Balacı Hatun Türbesi", "Ayşe Bibi Türbesi" önemlileri arasında yer alırlar (Başkan, 1996, s. 11). Ancak İslâmî geleneklere daha fazla bağlı olan Gazneliler döneminde Türbe mimarisi çok fazla gelişme kaydetmemiştir. Bu dönemde yapılan Sultan Mahmud Türbesi ile Arslan Cazip Türbesinin dışına mimari değeri taşıyan eser pek bulunmamaktadır (Çoruhlu, 1997, s. 29).

Halit Çal, Anadolu'daki Türk dönemi mezar taşlarını üç kategoriye ayırmıştır: İnsan heykelleri, koç-koyun-at heykelleri ve çeşitli geometrik biçimlerde mezar-mezar taşlarıdır (Çal, 2015, s. 298).

Türk kültürünün görüldüğü tüm coğrafyada özellikle Erzurum, Erzincan, Ardahan gibi şehirlerde at, koç ve koyun formlu mezar taşları vardır (Gündoğdu, 2006, s. 53). Bu tip mezar taşları Karakoyunlu ve Akkoyunlu dönemlerinde yoğunlukla uygulanmışlardır (Uluçam, 2000, s. 51).

11. yüzyıl sonlarında İznik'i egemenliği altına alan Selçuklular kufi yazılı mezar taşı örnekleri ortaya çıkarmıştır (Haseki, 1977, s. 8). Aynı tarihli örnekler arasında ön planda olanlar Ahlat mezar taşlarıdır (Karamağaralı, 1992, s. 1). Anadolu'da erken dönemlerde yalnız figürlü veya heykel formunda mezar taşları değil, yazı kullanılan mezar taşları da vardır. Bununla birlikte erken tarihli örnekler arasında ön planda olanlar Ahlat mezar taşlarıdır. 11. yüzyılda bir çok tip mezar bulunan Ahlat mezarlıklarında birçok mezar taşları Orhun yazıtları ile benzer özellik göstermektedir (Karamağaralı, 1992, s. 1). Osmanlı döneminin erken döneme ait mezar taşlarında Selçuklu ve Beylikler dönemi izleri görülür. Osmanlı üslubu 16. yüzyıldan başlayarak 18. yüzyıla kadar kendi

üslup özelliklerini yansıtmıştır. (Haseki, 1976, s. 4).

Çal'ın mezar taşı sınıflandırması ise mezar taşlarının yatay kesitleri ile ön görüşlerinin olduğu tekniğe dayanmaktadır. Buna göre dikdörtgen, kare, yuvarlak ve çokgen başlıklarından söz etmektedir (Kalafat, 2018, s. 15). Mezar taşlarını başlıklı ve başlıksız olmak üzere iki tipte ele almaktadır. Başlıklı mezar taşları üst kısımda fes, sarık, kavuk ve kadın başlıkları gibi gruplar oluşturmuştur. Başlıksız mezar taşlarında ise üçgen tepelikli, sivri kemerli, palmet tepelikli, bitkisel tepelikli, güneş tepelikli ve dilimli tepelikli olarak sınıflandırmalar yapmıştır (Çal, 2015, s. 308). İç başlığa ince bir bezin sarıldığı, sarık başlığının altında; “mücevveze”, “selimi”, “örfi”, “serdengeçti”, “kuka”, “simidi” şeklinde alt başlıkları sıralamaktadır. Başlığın alt yarısına tülbent sarıldığı kavuk başlığının altında “pasalı”, “katibi”, “horasani”, “zerrin külâh”, “üsküf” ve “börk” şeklinde alt başlıklar sıralanmaktadır (Çal, 2015, s. 310). Devrin yöneticisinin giydiği fes türlerine göre isimlendirilen fes biçiminde başlıklar “Mecidiye”, “Aziziye” ve “Hamidiye” biçiminde alt başlıklara sahiptir. Tarikat başlıkları arasında en yaygın kullanılanları ise “Mevlevi tacı”, “Halveti tacı”, “Bektasi tacı”, “Naksibendi tacı” ve “Rıfai tacı” olarak sıralanmaktadır (Çal, 2015, s. 310).

Osmanlı mezar taşlarında girinti ve çıkıntılar oldukça fazla kullanılmıştır. 18. yüzyıldan sonra yapılarda özellikle rokoko ve ampir üsluplarına uygun batı kaynaklı yaprak ve çiçek motifleri mezar taşları üzerinde oldukça sık görülmüştür.

2. Modern Toplumlarda Ölüm Olgusu ve Çağdaş Sanat Formlarında Mezar Yapıları

İnsanlık var olduğundan beri sosyal ve düşünen bir varlık olmasından kaynaklı olarak varlığını, ölümü ve sonrasını düşünmüş, inançlarını buna göre şekillendirmiştir. Ahiret inancı, birbirinden farklı birçok toplum ve inançta yer edinmiştir. Ölüm sonrasına hazırlanmak da insanların dünyada var olmalarının temel gayelerinden biri olmuştur. Toplum üyeleri hayatlarını kaybettiklerinde, onlara uygun cenaze ritüelleri uygulamış ve özenli şekilde mezar yapıları hazırlamışlardır. İnsanların sosyal yaşamları ve bireyler arasındaki bağlılıkları gereği mezarlarına ölen bireyi hatırlatacak ve hatıralarda yaşatacak anıtlar

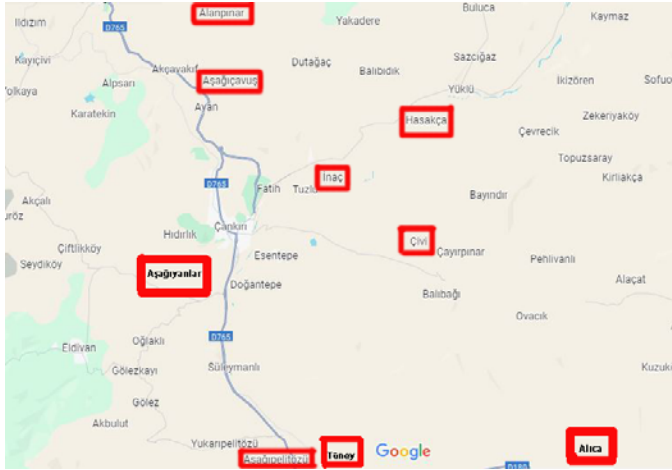
yapmışlardır. Kimi mezar yapıları görece daha sade biçimde düzenlenirken kimileriye sanatsal özelliklere sahip yapılar olarak inşa edilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde iptidai topluluklardan, Antik Mısır medeniyetine, Yunan medeniyetinden Orta Asya Türk toplumunun balballarına kadar birbirinden farklı medeniyetlerin gösterişli ve sanatsal özellikler barındıran mezar yapıları dikkat çekmektedir.

Çankırı bölgesinde geçmiş yıllara tarihlenen mezar taşlarının genellikle Osmanlı dönemine tarihlendiği anlaşılmaktadır. Söz konusu yapılar sanatsal özellikleri bakımından incelendiğinde biçimsel olarak insan formunda yapılmışlardır. Birçoğunun tepeliği olduğu, bunların da statü belirtmek amaçlı yerleştirildikleri bilinmekteyse de, aslında dönemlerinin el işçiliği sanatsal özelliklerini yansıttıkları da düşünülmelidir.

Cumhuriyet sonrasında, bütün dünyaya paralel olarak gelişen ve modernleşen Türkiye’de ve diğer ülkelerde ölüm ve mezar konuları çağdaş sanatçılar tarafından gizemli bir alan olarak görülmüş, ölüm mefhumu ve mezar yapıları üzerine düşünen sanatçılar güncel sanat alanında bu konular üzerine eserler üretmişlerdir. Aslında sanatçılarla empati kurulduğunda bu alanda eserler üretmelerinin sebebinin ölümün merak edilmesi ve bir son olmadığı gibi temalar ortaya çıkmaktadır. Bu düşüncenin, geçmişin kitabeli mezar yapılarının yazıtlar aracılığıyla iletmek istedikleri mesajlardan çok farkı olmadığı görülebilir. Çankırı’da incelenen mezar yapıtları ve çağdaş sanatçıların eserlerinin iletmediği öz düşünce ölümün kaçınılmaz varlığıdır.

3. Çankırı Merkez Köylerinde Bulunan Mezar Taşları Kataloğu

Çankırı merkeze bağlı köylerde 9 köyde Osmanlıca yazılı tarihi mezar taşlarına rastlanılmıştır. Bu köyler Alica, Aşağıçavuş, Aşağıpelitözü, Aşağıyanlar, Çivi, Hasakça, İnaç, Mirza ve Tüney köyleridir (Şekil 1). Diğer köylerde Osmanlıca yazılı tarihi mezar taşları bulunmamaktadır. Bununla birlikte alan taraması yapılan bütün köylerde geometrik şekilli kare, dikdörtgen ve üçgen gibi niteliksiz taşlar yer almaktadır. Herhangi bir fonksiyonel özellik göstermeyen bu mezar taşları katalog içerisine alınmamıştır.

Şekil 1. Çankırı Merkez Bağlı Köylerde Bulunan Mezar Taşlarının Konumları (URL 1)

Araştırma yapılan köylerde mezar taşlarının 1'i Alica Köyü'nde (Şekil 2), 1'i Aşağıçavuş Köyü'nde (Şekil 3), 2'si Aşağıpelitöz Köyü'nde (Şekil 4-5), 1'i Aşağıyanlar Köyü'nde (Şekil 6), 2'si Çivi Köyü'nde (Şekil 7-8), 7'si Hasakça Köyü'nde (Şekil 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15), 1'i İnaç Köyü'nde (Şekil 16) 1'i Mirza Köyü'nde (Şekil 17), 1'i Tüney Köyü'nde yer almaktadır (Şekil 18). Çalışmada Çankırı merkeze bağlı köylerde yer alan mezar baş taşlarının bulunduğu yer, tarihi, cinsi, yazı tipi, kimliği, kitabesi, bugünkü durumu, malzeme, işleniş teknikleri, mimari bakımından baş, boyun gövdenin kalınlıkları, eni ve boyu oranlarının özellikleri ve bezeme özellikleri katalog şeklinde verilmiştir. Bununla birlikte metin kısımlarının yanında birer mezar baş taşı görselleri ve çizimleri yansıtılmıştır.

Mezar Taşı No:	1
Fotoğraf No:	1
Çizim No:	1
Bulunduğu Yer:	Alica Köyü
Tarihi:	1300
Tipi:	Baş şahide
Cinsi:	Kız
Kimliği:	Osman Yalat Efendinin zevcesi Fatıma hanım
Yazı Tipi:	Celi Sülüs
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş
Malzeme:	Taş malzeme

Yazı Tekniği: Oyma tekniği

Foto: XXXXX

Çizim: XXXXX

Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde
Kalınlık:			10
	Boy:	En:	Boy: 117 En: 42
Kitabesi:	Hüve'l Baki Kengirıdan müftüzade Osman Yalat Efendinin zevcesi Fatıma hanım ruhu için Fatiha sene 1300?		
Mimari:	Mezar baş taşı beşik kemer şeklindedir. Gövde kısmında Celi Sülüs hatlı 6 satırlı yazı bulunmaktadır. Satırlar yatay dikdörtgen bölümler şeklinde düzenlenmiştir. Üstteki ve alttaki bölüm kartuş biçimde yapılmıştır.		
Bezeme:	Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.		

Şekil 2. Alica Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

Mezar Taşı No:	2					
Fotoğraf No:	2					
Çizim No:	2					
Bulunduğu Yer:	Aşağıçavuş Köyü					
Tarihi:	1321					
Tipi:	Baş Şahide					
Cinsi:	Erkek					
Kimliği:	Hacı Mustafa oğlu Hacı Mustafa					
Yazı Tipi:	Celi Sülüs					
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş					
Malzeme:	Taş malzeme					
Yazı Tekniği:	Oyma tekniği					
Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde			
Kalınlık:	20	9	11			
	Boy: 18	En: 25	Boy: 9	En: 15	Boy: 70	En: 30
Kitabesi:	1321 Cürmümü avf eyle ey perverdigar Olmasun mahşerde işim ahuzar Salihin zümresine ilhak eyleyüb Hemdem eyle anlar ile ey Hüda Hacı Mustafa oğlu Hacı Mustafa Ağanın ruhuna Fatiha					
Mimari:	Başlık kısmı, gövdenin tam ortasına denk gelecek şekilde yapılmıştır. Başlık sarık şeklinde düzenlenmiş dilimlidir. Gövde kısmında Celi Sülüs hatlı sekiz satırlı yazı vardır. Satırlar yatay dikdörtgen bölümler şeklinde düzenlenmiştir. Üstteki ve alttaki bölüm kartuş biçiminde yapılmıştır.					
Bezeme:	Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.					

Foto: XXXXX

Çizim: XXXXX

Şekil 3. Aşağıçavuş Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

Mezar Taşı No:	3
Fotoğraf No:	3
Çizim No:	3
Bulunduğu Yer:	Aşağıpelitözü Köyü
Tarihi:	
Tipi:	Yuvarlak kemerli
Cinsi:	
Kimliği:	
Yazı Tipi:	Celi Sülüs
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş
Malzeme:	Taş malzeme
Yazı Tekniği:	Oyma tekniği

Foto: XXXXX

Çizim: XXXXX

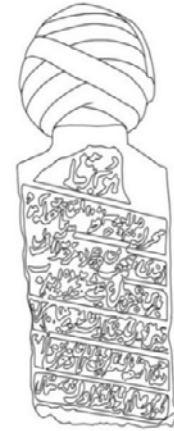
Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde
Kalınlık:			11
	Boy: En:	Boy: En:	Boy: 70 En: 30
Kitabesi:	Kitabe okunamamıştır.		
Mimari:	Mezar taşı yuvarlak kemerlidir. Gövde kısmında Celi Sülüs hatlı sekiz satırlı yazı vardır. Satırlar yatay dikdörtgen bölümler şeklinde düzenlenmiştir. Üstteki ve alttaki bölüm kartuş şeklinde düzenlenmiştir. Taşın sağ alt köşesi kırılmıştır.		
Bezeme:	Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.		

Şekil 4. Aşağıpelitözü Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

Mezar Taşı No:	4
Fotoğraf No:	4
Çizim No:	4
Bulunduğu Yer:	Aşağıpelitözü Köyü
Tarihi:	
Tipi:	Kavuklu
Cinsi:	
Kimliği:	
Yazı Tipi:	Celi Sülüs
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş
Malzeme:	Taş malzeme
Yazı Tekniği:	Oyma tekniği

Foto: XXXXX

Çizim: XXXXX

Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde
Kalınlık:	14	8	10
	Boy: 20 En: 20	Boy: 3 En: 10	Boy: 50 En: 25
Kitabesi:			
Mimari:	Mezar taşı kavukludur. Gövde kısmında Celi Sülüs hatlı yedi satırlı yazı yer almaktadır. Satırlar yatay dikdörtgen şeritler halinde düzenlenmiştir. Üstteki ve alttaki bölüm kartuş şeklinde düzenlenmiştir. Taşın sol üst köşesinde gövde bölümünde siyah lekeler vardır.		
Bezeme:	Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.		

Şekil 5. Aşağıpelitözü Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

Mezar Taşı No:	5
Fotoğraf No:	5
Çizim No:	5
Bulunduğu Yer:	Aşağıyanlar Köyü
Tarihi:	
Tipi:	Baş Şahide
Cinsi:	Erkek
Kimliği:	Mehmet oğlu Hacı Mustafa
Yazı Tipi:	Celi Sülüs
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş
Malzeme:	Taş malzeme
Yazı Tekniği:	Oyma tekniği

Foto: XXXXX

Çizim: XXXXX

Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde
Kalınlık:	18	9	10
Boy: 17	En: 25	Boy: 8	En: 15
		Boy: 70	En: 30

Kitabesi:	Hüvelbaki Merhum ve mağfurun leh Mehmet oğlu Hacı Mustafa'nın ruhiçün
------------------	---

Mimari:	Başlık kısmı, gövdenin tam ortasına denk gelecek şekilde yapılmıştır. Başlık sarık şeklinde düzenlenmiş dilimlidir. Gövde kısmında Celi Sülüs hatlı altı satırlı yazı bulunmaktadır. Satırlar yatay dikdörtgen şekilde 6 sıra halinde düzenlenmiştir. En alt sıra ve en üstteki bölüm kartuş biçiminde yapılmıştır.
----------------	---

Bezeme:	Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.
----------------	---------------------------------------

Şekil 6. Aşağıyanlar Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

Mezar Taşı No:	6
Fotoğraf No:	6
Çizim No:	6
Bulunduğu Yer:	Çivi Köyü
Tarihi:	
Tipi:	Düz kemerli
Cinsi:	Erkek
Kimliği:	Şakir Efendi
Yazı Tipi:	Celi Talik
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş
Malzeme:	Taş malzeme
Yazı Tekniği:	Kabartma tekniği

Foto: XXXXX

Çizim: XXXXX

Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde
Kalınlık:	-	-	10
Boy: -	En: -	Boy: -	En: 30
Kitabesi:			

Hüve'l Baki
... idi geldi zuhura ... Sübhanın
... itmede daim budur ahkamı Mevlanın
Dünya beyu? Feirham etmedi Şakir Efendiye
Ebed hakkına hürmet eylemez alemde fermanın
İlmi neşreyleye ve hem mah sal? Dünya durdukça
Kamusin bir gördümü halini ağla ve ednanın
Bina itti verdi malından masna'i kütüphane
Haşredek oldu nişanı ali şerifanın ?

Mimari:	Mezar taşı dikdörtgen formda bir özellik göstermektedir. Taşın sol üst köşesi kırılmıştır. Gövde kısmında Celi Sülüs hatlı ikişerli şerit halinde dokuz satırlı yazı bulunmaktadır. Satırlar yatay dikdörtgen bölümler şeklinde düzenlenmiştir. Üstteki ve alttaki bölüm kartuş şeklinde düzenlenmiştir. Taşın sol üst köşesinde gövde bölümünde siyah lekeler vardır.
Bezeme:	Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.

Şekil 7. Çivi Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

Mezar Taşı No:	7
Fotoğraf No:	7
Çizim No:	7
Bulunduğu Yer:	Çivi Köyü
Tarihi:	1267
Tipi:	Baş şahide
Cinsi:	Erkek
Kimliği:	Ahmet oğlu Pehlivan Derviş efendi
Yazı Tipi:	Celi Sülüs
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş
Malzeme:	Taş malzeme
Yazı Tekniği:	Kabartma tekniği

Foto: XXXXX

Çizim: XXXXX

Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde
Kalınlık:	20	12	12
Boy: 20	En: 20	Boy: 8	En: 10
		Boy: 40	En: 32

Kitabesi:

Maşallah
Hüvel Hallakul Baki
Merhum ve Mağfurunleh
Ahmet Oğlu
Pehlivan Derviş Efendi
Ruhiçun Fatihah Sene 1267

Mimari:

Mezar taşı dikdörtgen formda bir özellik göstermektedir. Taşın baş kısmı sarıktır. Gövde kısmında Celi Sülüs hatlı 6 satırlı yazı yer almaktadır. Satırlar yatay dikdörtgen bölümler şeklinde düzenlenmiştir. En üstteki ve en alttaki bölüm kartuş şeklinde düzenlenmiştir.

Bezeme:

Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.

Şekil 8. Çivi Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

Mezar Taşı No:	8
Fotoğraf No:	8
Çizim No:	8
Bulunduğu Yer:	Hasakça Köyü
Tarihi:	
Tipi:	Baş şahide
Cinsi:	Erkek
Kimliği:	Hacı oğlu Abdullah bin Ali Ağa
Yazı Tipi:	Celi Sülüs
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş
Malzeme:	Taş malzeme

Yazı Tekniği: Oyma tekniği

Foto: XXXXX

Çizim: XXXXX

Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde
Kalınlık:	18	10	10
Boy: 20	En: 20	Boy: 6	En: 10
		Boy: 38	En: 20

Kitabesi:

.....
Merhum ve mağfurun leh
Hacı oğlu Abdullah
bin Ali Ağanın
Ruhiçün Fatiha

Mimari:

Mezar baş taşı kavukludur. Mezar taşı dikdörtgen formda bir özellik göstermektedir. Gövde kısmında Celi Sülüs hatlı 5 satırlı yazı vardır. Satırlar yatay dikdörtgen şeritler halinde düzenlenmiştir. Üstteki bölüm ve alttaki bölüm kartuş şeklinde düzenlenmiştir..

Bezeme:

Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.

Şekil 9. Hasakça Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

Mezar Taşı No:	9
Fotoğraf No:	9
Çizim No:	9
Bulunduğu Yer:	Hasakça Köyü
Tarihi:	H.1307/M.1891
Tipi:	Baş şahide
Cinsi:	Erkek
Kimliği:	Kozcuoğlu Mustafa Ağa
Yazı Tipi:	Celi Sülüs
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş
Malzeme:	Taş malzeme

Yazı Tekniği: Oyma tekniği

Foto: XXXXX

Çizim: XXXXX

Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde
Kalınlık:	18	7	7
Boy: 20	En: 20	Boy: 6	En: 10
		Boy: 40	En: 30
Kitabesi:	Hüve'l Baki Merhum ve mağfurun leh Kozcuoğlu Mustafa Ağanın ruhu için el-Fatiha Sene 1307		
Mimari:	Mezar baş taşı kavukludur. Gövde kısmında Celi Sülüs hatlı 5 satırlı yazı bulunmaktadır. Satırlar yatay dikdörtgen bölümler şeklinde düzenlenmiştir. Üstteki bölüm ve en alttaki bölüm kartuş biçiminde yapılmıştır.		
Bezeme:	Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.		

Şekil 10. Hasakça Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

Mezar Taşı No:	10
Fotoğraf No:	10
Çizim No:	10
Bulunduğu Yer:	Hasakça Köyü
Tarihi:	1244
Tipi:	Baş şahide
Cinsi:	Erkek
Kimliği:	Hacı Halil oğlu Hacı Ali Ağa
Yazı Tipi:	Celi Sülüs
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş
Malzeme:	Taş malzeme

Yazı Tekniği: Oyma tekniği

Foto: XXXXX

Çizim: XXXXX

Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde
Kalınlık:	20	10	10
Boy: 20	En: 20	Boy: 8	En: 15
Boy: 50	En: 25		
Kitabesi:	 Rahmanın zinetinden Ümidimi kesmezen Hak rahmetinden Merhum Hacı Halil Oğlu Hacı Ali Ağa Ruhiçün el-Fatiha Sene 1244		
Mimari:	Mezar baş taşı kavukludur. Gövde kısmında Celi Sülüs hatlı 6 satırlı yazı yer almaktadır. Satırlar yatay dikdörtgen bölümler şeklinde düzenlenmiştir. Üstteki bölüm ve alttaki bölüm kartuş şeklinde düzenlenmiştir..		
Bezeme:	Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.		

Şekil 11. Hasakça Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

Mezar Taşı No:	11
Fotoğraf No:	11
Çizim No:	11
Bulunduğu Yer:	Hasakça Köyü
Tarihi:	
Tipi:	Baş şahide
Cinsi:	
Kimliği:	
Yazı Tipi:	Celi Sülüs
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş
Malzeme:	Taş malzeme

Yazı Tekniği: Oyma tekniği

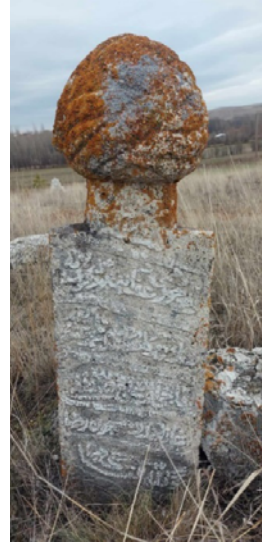

Foto: XXXXX

Çizim: XXXXX

Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde
Kalınlık:	22	10	11
	Boy: 20 En: 10	Boy: 8 En: 15	Boy: 31 En: 29
Kitabesi:	Kitabe okunamamıştır.		
Mimari:	Mezar baş taşı kavukludur. Gövde kısmında Celi Sülüs hatlı 6 satırlı yazı yer almaktadır. Satırlar yatay dikdörtgen bölümler şeklinde düzenlenmiştir. Üstteki bölüm ve alttaki bölüm kartuş şeklinde düzenlenmiştir..		
Bezeme:	Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.		

Şekil 12. Hasakça Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

Mezar Taşı No:	12	 Foto: XXXXX	 Çizim: XXXXX
Fotoğraf No:	12		
Çizim No:	12		
Bulunduğu Yer:	Hasakça Köyü		
Tarihi:	1311		
Tipi:	Baş şahide		
Cinsi:	Kız		
Kimliği:	Emine Hanım		
Yazı Tipi:	Celi Sülüs		
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş		
Malzeme:	Taş malzeme		
Yazı Tekniği:	Oyma tekniği		
Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde
Kalınlık:			10
	Boy:	En:	Boy: 50 En: 30
Kitabesi:	Emine Hanımın Ruhiçün el-Fatiha Sene 1311		
Mimari:	Mezar taşı düz bir şekilde dikdörtgen formudur. Gövde kısmında Celi Sülüs hatlı 2 satırlı yazı yer almaktadır. Satırlar yatay dikdörtgen bölümler şeklinde düzenlenmiştir. Altta bölüm kartuş şeklinde düzenlenmiştir.		
Bezeme:	Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.		

Şekil 13. Hasakça Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

Mezar Taşı No:	13
Fotoğraf No:	13
Çizim No:	13
Bulunduğu Yer:	Hasakça Köyü
Tarihi:	
Tipi:	Baş şahide
Cinsi:	
Kimliği:	
Yazı Tipi:	Celi Sülüs
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş
Malzeme:	Taş malzeme

Yazı Tekniği: Oyma tekniği

Foto: XXXXX

Çizim: XXXXX

Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde
Kalınlık:			10
	Boy:	En:	Boy: 88 En: 32
Kitabesi:	Kitabe okunamamıştır.		
Mimari:	Mezar baş taşı sivri kemer şeklindedir. Gövde kısmında Celi Sülüs hatlı 5 satırlı yazı yer almaktadır. Satırlar yatay dikdörtgen bölümler şeklinde düzenlenmiştir. En alttaki bölüm kartuş şeklinde düzenlenmiştir.		
Bezeme:	Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.		

Şekil 14. Hasakça Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

Mezar Taşı No:	14
Fotoğraf No:	14
Çizim No:	14
Bulunduğu Yer:	Hasakça Köyü
Tarihi:	
Tipi:	Baş şahide
Cinsi:	
Kimliği:	
Yazı Tipi:	
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş
Malzeme:	Taş malzeme
Yazı Tekniği:	Oyma tekniği

Foto: XXXXX

Çizim: XXXXX

Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde
Kalınlık:			13
Boy:	En:	Boy:	En:
			Boy: 79 En: 26
Kitabesi:	Kitabe okunamamaktadır.		
Mimari:	Mezar baş taşı yuvarlak kemer biçimindedir. Gövde kısmındaki yazılar okunamamaktadır. Satırlar yatay dikdörtgen bölümler şeklinde düzenlenmiştir.		
Bezeme:	Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.		

Şekil 15. Hasakça Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

Mezar Taşı No:	15
Fotoğraf No:	15
Çizim No:	15
Bulunduğu Yer:	İnaç Köyü
Tarihi:	1306
Tipi:	Baş şahide
Cinsi:	Erkek
Kimliği:	Halil
Yazı Tipi:	Celi Sülüs
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş
Malzeme:	Taş malzeme

Yazı Tekniği: Oyma tekniği

Foto: XXXXX

Çizim: XXXXX

Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde
Kalınlık:	14	9	11
Boy: 15	En: 20	Boy: 10	En: 8
Boy: 80	En: 25		
Kitabesi:	Hüve'l Baki Ah minel mevt Kengirinin debbağ esnafından ... Halil ruhuna el- Fatiha Sene 1306		
Mimari:	Mezar baş taşı kavuk şeklindedir. Gövde kısmında Celi Sülüs hatlı 6 satırlı yazı yer almaktadır. Satırlar yatay dikdörtgen bölümler şeklinde düzenlenmiştir. Üstteki ve alttaki bölüm kartuş şeklinde düzenlenmiştir.		
Bezeme:	Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.		

Şekil 16. İnaç Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

Mezar Taşı No:	16
Fotoğraf No:	16
Çizim No:	16
Bulunduğu Yer:	Mirza Köyü
Tarihi:	1325
Tipi:	Baş şahide
Cinsi:	Erkek
Kimliği:	Hacı Süleyman Ağa
Yazı Tipi:	
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş
Malzeme:	Taş malzeme
Yazı Tekniği:	Oyma tekniği

Foto: XXXXX

Çizim: XXXXX

Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde
Kalınlık:	17	8	10
Boy: 14	En: 22	Boy: 8	En: 12
Boy: 49	En: 26		
Kitabesi:	Hüve'l Baki Ziyaretten murad bir duadır Bugün bana ise yarın sanadır Merhum ve mağfurun leh Dedeoğlu Hacı Süleyman Ağanın Ruhuna Fatiha Sene 1325		
Mimari:	Mezar baş taşı kavuklu biçimdedir. Gövde kısmındaki Celi Sülüs hatlı 5 satırlı yazı bulunmaktadır. Satırlar yatay dikdörtgen bölümler şekilde düzenlenmiştir. Yukarıdaki bölüm kartuş şeklinde düzenlenmiştir.		
Bezeme:	Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.		

Şekil 17. Mirza Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

Mezar Taşı No:	17
Fotoğraf No:	17
Çizim No:	17
Bulunduğu Yer:	Tüney Köyü
Tarihi:	1929
Tipi:	Baş şahide
Cinsi:	Erkek
Kimliği:	Otomobilci İsmail efendi
Yazı Tipi:	Celi Sülüs
Bugünkü Durumu:	Günümüze gelmiş
Malzeme:	Taş malzeme

Yazı Tekniği: Oyma tekniği

Foto: XXXXX

Çizim: XXXXX

Mezar Taşı	Baş	Boyun	Gövde
Kalınlık:			10
	Boy: 23	En: 17	Boy: 6
		En: 10	Boy: 46
			En: 26
Kitabesi:	Hüvel'l Baki Otomobilci İsmail efendi ruhiçün Fatiha Sene 1929		
Mimari:	Mezar baş taşı fes şeklindedir. Gövde kısmında Celi Sülüs hatlı 5 satırlı yazı bulunmaktadır. Satırlar yatay dikdörtgen bölümler şeklinde düzenlenmiştir. En alttaki bölümde 1929 tarihi yer almış olup kartuş şeklinde düzenlenmiştir.		
Bezeme:	Mezar taşında bezeme bulunmamaktadır.		

Şekil 18. Tüney Köyünde Bulunan Mezar Taşının Mimari ve Sanatsal Özellikleri

4. Değerlendirme

Mezar taşı tiplerinde baş ve gövdelerin ana yapısı dikkate alınarak tipler oluşturulmuştur. Buna göre her bir mezar taşı kendi gövde tipine göre sınıflandırılmıştır. Sözü edilen mezar taşların tamamının gövdeleri dikdörtgen kesitlidir. İncelemede, bu dikdörtgen kesitli mezar taşlarının tepelik ve başlık durumuna göre sınıflandırılması yapılarak harf değerleri verilmiştir (Tablo 1).

4.1. Mezar Taşı Baş Tipleri

4.1.1. Kavuklu Mezar Taşları

Çankırı merkez ilçe köylerinde incelenen 17 mezar

taşının 8'i kavuklu mezar taşı şeklindedir. Bu kavuklu mezar taşının 3'ü Hasakça Köyü, 1'i Aşağıçavuş Köyü, 1'i Aşağıyanlar Köyü, 1'i Aşağıpelitözü Köyü, 1'i İnaç Köyü ve 1'i de Mirza Köyü'nde yer almaktadır (Şekil 19). Merkeze bağlı köylerde bulunan kavuklu mezar taşları çevre bölgelerde yer alan kavuklu mezar taşlarına benzemektedir. Buna örnek olarak Üsküdar Ahmediye Külliyesi haziresindeki mezar taşlarını (Gündoğdu, 2016, s. 36), Sakarya mezar taşlarını (Şeyban & Gündoğdu, 2020, s. 876), Şanlıurfa mezar taşlarını (Çal, 2010, s. 2018), ve Boyabat mezar taşlarını gösterebiliriz (Çal, 2015, s. 102). Bununla birlikte benzer örnekler Amasya, Bolu, Giresun ve Trabzon'da yer almaktadır (Çal, 2018, s. 107).

Şekil 19. Kavuklu Mezar Taşlarının Genel Görünüşleri (XXXXX)

4.1.2. Dilimli Sarıklı Mezar Taşları

Çankırı merkez ilçe köylerinde incelenen 17 mezar taşının 2'si dilimli sarıklı mezar taşı şeklindedir. Bu sarıklı mezar taşının 1'i Çivi Köyü 1'i de Hasakça Köyü'nde bulunmaktadır (Şekil 20). Merkeze bağlı köylerde bulunan kavuklu mezar taşları çevre bölgelerde yer alan sarıklı mezar taşlarına benzemektedir. Buna örnek olarak Buna

örnek olarak Üsküdar Ahmediye Külliyesi haziresindeki mezar taşlarını (Gündoğdu, 2016, s. 37), ve Sakarya mezar taşlarını (Şeyban & Gündoğdu, 2021, s. 294), ve Boyabat mezar taşlarını gösterebiliriz (Çal, 2015, s. 105). Bununla birlikte benzer mezar taşları Bolu Göynük'te (Çal, 2007, s. 357), Giresun Müzesi'nde (Çal, 2008, s. 257), ve Kastamonu Müzesi'nde de vardır (Çal, 2007, 213).

Çivi köyü mezar taşı görünüşü ve çizimi

Hasakça köyü mezar taşı görünüşü ve çizimi

Şekil 20. Dilimli Sarıklı Mezar Taşlarının Genel Görünüşleri (XXXXX)

Tüney köyü mezar taşı görünüşü ve çizimi

Şekil 21. Fesli Mezar Taşının Genel Görünüşleri (XXXXX)

4.1.3.Fesli Mezar Taşı

Çankırı merkez ilçe köylerinde araştırılan 17 mezar taşının 1'i fesli mezar taşı şeklindedir. Bu fesli mezar taşı Tüney Köyü'nde yer almaktadır. Merkeze bağlı köylerde bulunan kavuklu mezar taşları çevre bölgelerde yer alan fesli mezar taşlarına benzemektedir. Buna örnek olarak Sakarya mezar taşlarını (Şeyban & Gündoğdu, 2020, 876), ve Boyabat mezar taşlarını gösterebiliriz (Çal, 2015, s. 107). Bununla birlikte benzer örnekler Edirne Üç Şerefeli Camii avlusunda bulunan mezar taşlarında da görülmektedir (Çal, 2020, s. 136).

4.1.4. Yuvarlak Kemerli

Çankırı merkez ilçe köylerinde incelenen 17 mezar taşının 2'si yuvarlak kemerli mezar taşı biçimindedir. Bu yuvarlak kemerli mezar taşının 1'i Aşağıpelitözü Köyü 1'i de Hasakça Köyü'nde yer almaktadır (Şekil 22). Çevre bölgelerde de mezar taşları bulunmaktadır. Buna örnek olarak Sakarya mezar taşlarını (Şeyban & Gündoğdu, 2020, s. 882), ve Bolu Göynük'teki mezar taşlarını verebiliriz (Çal, 2007, s. 359).

Aşağıpelitözü köyü mezar taşı görünüşü

Hasakça köyü mezar taşı görünüşü

Şekil 22. Yuvarlak Kemerli Mezar Taşlarının Genel Görünüşleri (XXXXX)

Alica köyü mezar taşı görünüşü ve çizimi		Hasakça köyü mezar taşı görünüşü ve çizimi	

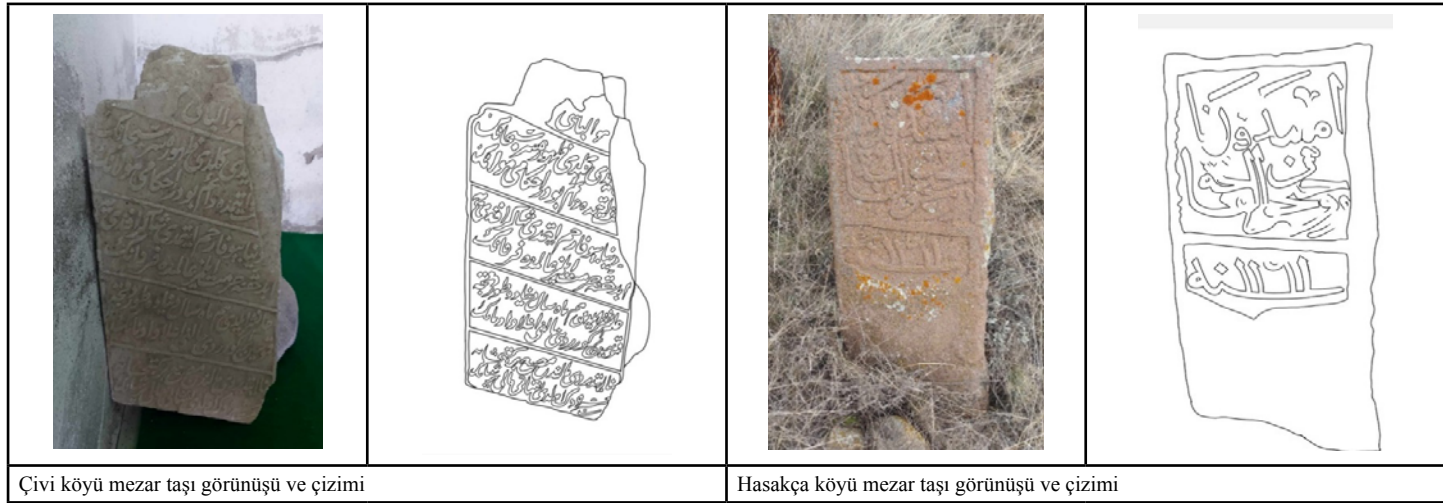
Şekil 23. Yuvarlak Kemerli Mezar Taşlarının Genel Görünüşleri (XXXXX)

4.1.5. Üçgen Tepelikli Mezar Taşları

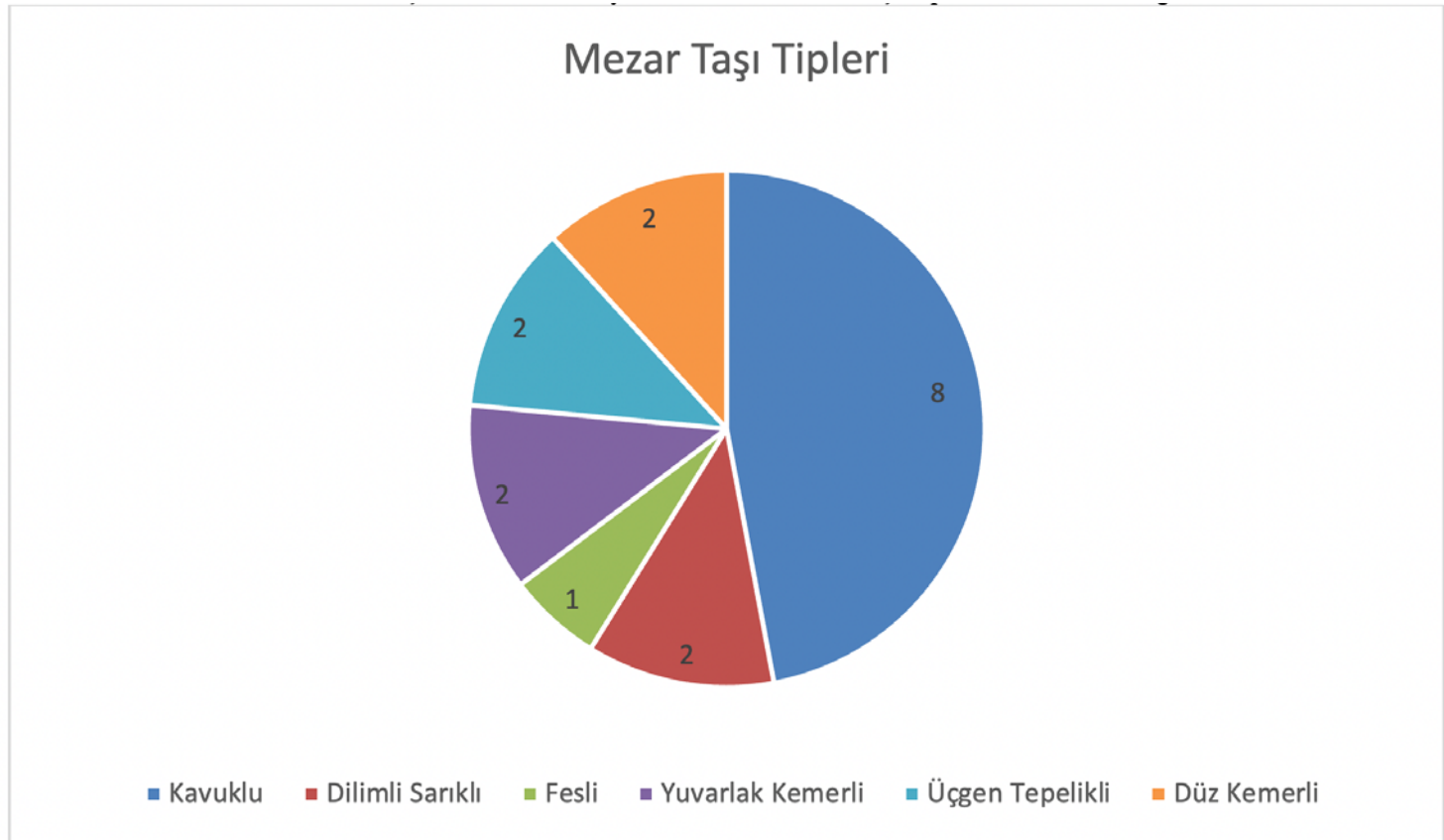
Çankırı merkez ilçe köylerinde incelenen 17 mezar taşının 2'si beşik kemerli mezar taşı şeklindedir. Bu beşik kemerli mezar taşının 1'i Alica Köyü 1'i de Hasakça Köyü'nde bulunmaktadır (Şekil 23). Benzer örnekler çevre bölgelerde Tokat'ta (Çal, 2018, s. 111), ve Kastamonu Müzesi'nde de vardır (Çal, 2007, s. 215).

4.1.6. Düz Kemerli Mezar Taşları

Çankırı merkez köylerde incelenen 17 mezar taşının 2'si düz kemerli mezar taşı şeklindedir. Bu düz kemerli mezar taşının 1'i Çivi Köyü 1'i de Hasakça Köyü'nde yer almaktadır (Şekil 24).

Şekil 24. Yuvarlak Kemerli Mezar Taşlarının Genel Görünüşleri (XXXXX)

Tablo 1. Çankırı Merkez Köylerde Bulunan Mezar Taşı Tiplerinin Grafikselsel Dağılımı

SONUÇ

Türk İslam sanatının en önemli yapı türlerinden biri mezar taşlarıdır. Dönemlerinin inşa maharetlerini yansıtan bu güzide eserler yalnızca bir milletin sanat zevkini, öge hazinesini, kutsi değerlerini yansıtmazlar. Bununla birlikte kıymeti haiz arşiv unsurları olmalarıyla da önemsenmelidirler. Nişan niteliğindeki mezar taşlarımızda bu unsurları bütünüyle bünyelerinde taşıyan entelektüel eserlerdir. Mezar taşları, nakşedilen örgeler ile geçmiş geleceğe taşıyan nitelikli sanat anıtlarıdır.

Osmanlı mezar taşlarında en çok dikkati çeken unsurlardan birisi elbette başlık kısımlarıdır. Ziyaretçisine doğrudan kimlik bilgisi veren başlıklar tipleriyle bir statünün ve grubun temsili olmuşlardır. Dolayısıyla başlıklar mensubiyet belirtmektedirler. Hazirelerde, kabristanlarda yoğun olarak karşımıza çıkan bu başlıklarla, Osmanlı imparatorluğunun var olduğu her yerde karşılaşmak mümkündür. “Baş-ayak taşı”, “mezar taşı”, olarak da adlandırılan şahideler, mezarın uzun hattını sınırlamak üzere yerleştirilen dikey taşlardır. Türk topluluklarında İslam öncesi dönemden ve Orta Asya’dan itibaren görülen mezar üzerine taş dikme geleneği, İslam’ın kabul edilmesinden sonraki dönemde ve Balkanlar’a

kadar uzanan coğrafyada da görülmektedir. Bu köklü gelenek, inanç sisteminin izin verdiği ölçülerde, farklı formlarda ve boyutlarda karşımıza çıkmaktadır. Sınıflandırma bakımından mezar taşları oldukça fazla tip barındırmaktadır.

Çalışmada Çankırı merkez ilçeye yakın köylerde bulunan mezar baş taşlarının mimari ve bezeme özellikleri belli başlı kendi içlerinde katalog ve tipoloji üzerinde incelenmiştir. Çankırı merkez ilçeye bağlı 48 köyden 9’unda mezar taşlarına rastlanılmıştır (Tablo 2). Osmanlı dönemine ait mezar taşlarını konu edinen bu çalışma sonucunda mezar taşlarına rastlanan köyler Alıca Köyü’nde 1 , Aşağıçavuş Köyü’nde 1, Aşağıpelitözü Köyü’nde 2, Aşağıyanlar Köyü’nde 1, Çivi Köyü’nde 2, İnaç Köyü’nde 1, Hasakça Köyü’nde 7, Mirza Köyü’nde 1 ve Tüney Köyü’nde 1 mezar taşı örnekleri tespit edilmiştir (Tablo 3). Bu doğrultuda en fazla mezar taşına rastlanan köy Hasakça Köyü olarak bilinmektedir. Diğer kalan köylerde ise Osmanlı dönemine ait herhangi bir kitabeli mezar taşına rastlanılmamıştır. Bununla birlikte alan çalışması yapılan merkeze bağlı bütün köylerde çok sayıda kare, dikdörtgen ve farklı geometrik şekillerde kitabesi olmayan niteliksiz mezar taşları yer almaktadır.

Tablo 2. Mezar Taşı İle İlgili Saha Araştırması Yapılan Köyler

Katalog	Mezar Taşı Bulunan Köy İsimleri	Mezar Taşı Bulmayan Köy İsimleri
1	Alıca Köyü	Ağzıbüyük Köyü
2	Aşağıçavuş Köyü	Ahlatköy
3	Aşağıpelitözü Köyü	Akçavakıf Köyü
4	Aşağıyanlar Köyü	Akören Köyü
5	Çivi Köyü	Alaçat Köyü
6	İnaç Köyü	Altınlı Köyü
7	Hasakça Köyü	Ayan Köyü
8	Mirza Köyü	Balıbağı Köyü
9	Tüney Köyü	Balıbidik Köyü
10		Başığmez Köyü
11		Bayındır Köyü
12		Beşdut Köyü
13		Bozkır Köyü
14		Çağabey Köyü
15		Çatalelma Köyü
16		Çayırpınar Köyü
17		Danabaşı Köyü
18		Dedeköy
19		Değim Köyü
20		Doğantepe Köyü

Çalışma yapılan köylerde elde edilen mezar taşlarının 17'si de günümüze kadar korunmuş, Çivi Köyü'nde 1 mezar taşında kırık tespit edilmiş, Hasakça Köyü'nde bulunan 2 mezar taşı ise günümüzde okunamamaktadır. Çalışma yapılan köylerde tespit edilen 17 mezar taşının hepsi de baş şahidedir. Kırsal yerleşim yerlerinde bulunan 12 adet erkek baş şahidesi, 2 adet kadın baş şahidesi, 5 adet baş şahidesinin çeşitli sebeplerden dolayı cinsiyeti/kimliği belirlenemeyen şahideler de vardır (Tablo 4). Bu doğrultuda en fazla baş şahideli olan mezar taşı Hasakça Köyü'nde yer almaktadır. Araştırma yapılan köylerde çok sayıda geometrik şekilli kare, dikdörtgen gibi herhangi bir yazı bulunmayan niteliksiz mezar baş taşları ve ayak taşları bulunmaktadır. Saha araştırması yapılan köylerdeki mezar taşlarının 9'un da tarihçe bulunmaktadır. Bununla birlikte

8 mezar taşında herhangi bir tarih yoktur. Bu doğrultuda en erken tarihli mezar taşı Hicri 1244 tarihli Hasakça Köyü'nde bulunmaktadır. En geç tarihli ise Miladi 1929 tarihli Tüney Köyü'nde yer almaktadır.

Merkez köylerde yapılan incelemede 12 mezar taşının kime ait olduğu isimleri ile bilinmektedir. Kalan 5 mezar taşında ise kitabede yazılan yazılarda mezar taşının kime ait olduğu tespit edilememiştir. İnceleme yapılan mezar taşları genellikle Celi Sülüs hatlı yazı ile yazılmıştır. Mezar tipolojisi bağlamında malzeme bakımından mezar taşlarının hepsi taş malzemeden yapılmıştır. Bununla birlikte 2 mezar taşı kabartma tekniği ile yapılmış olmakla birlikte 15 mezar taşı oyma tekniği ile yapılmıştır. Dolayısıyla en fazla taştan ve oyma tekniği ile yapılan mezar taşı Hasakça Köyü'nde bulunmaktadır.

Tablo 3. Mezar Taşlarının Konumu, Tarihi, Cinsiyet ve Adlarının Kategorisi

Katalog No.	Bulunduğu Coğrafi Konum	Tarih	Cinsiyet	Adları
1	Alica Köyü	1300	Kız	Osman Yalat Efendinin zevcesi Fatıma Hanım
2	Aşağıçavuş Köyü	1321	Erkek	Hacı Mustafa oğlu Hacı Mustafa
3	Aşağıpelitözü Köyü	-	-	-
4	Aşağıpelitözü Köyü	-	-	-
5	Aşağıyanlar Köyü	-	Erkek	Mehmet oğlu Hacı Mustafa
6	Çivi Köyü	-	Erkek	Şakir Efendi
7	Çivi Köyü	1267	Erkek	Ahmet oğlu Pehlivan Derviş Efendi
8	İnaç Köyü	-	Erkek	Hacı oğlu Abdullah bin Ali ağa
9	Hasakça Köyü	1307	Erkek	Kozcuoğlu Mustafa Ağa
10	Hasakça Köyü	1244	Erkek	Hacı Halil oğlu Hacı Ali Ağa
11	Hasakça Köyü	-	-	-
12	Hasakça Köyü	1311	Kız	Emine Hanım
13	Hasakça Köyü	-	-	-
14	Hasakça Köyü	-	-	-
15	Hasakça Köyü	1306	Erkek	Halil
16	Mirza Köyü	1325	Erkek	Hacı Süleyman Ağa
17	Tüney Köyü	1929	Erkek	Otomobilci İsmail Efendi

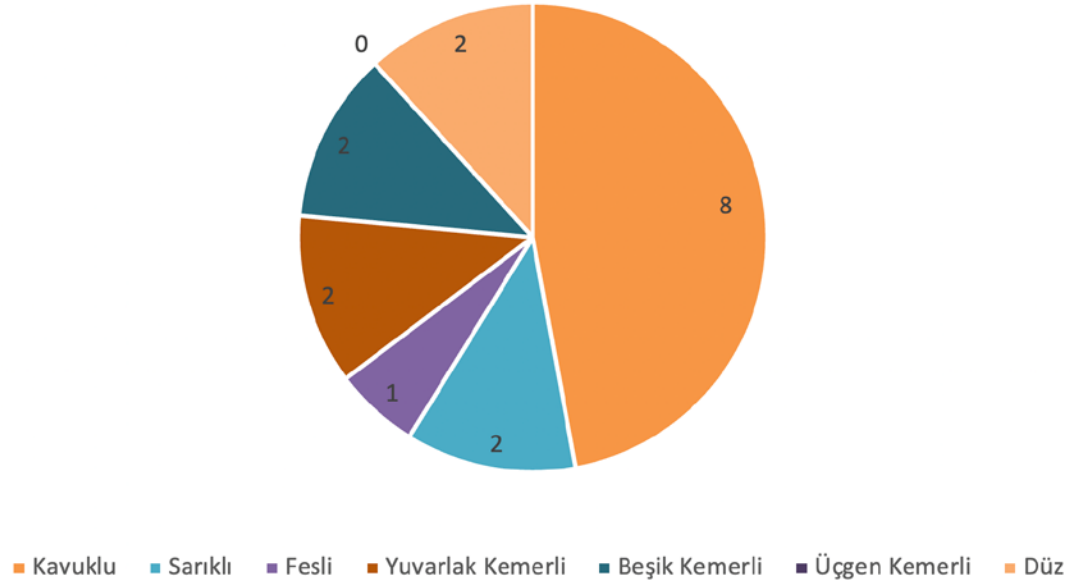
Tablo 4. Mezar Taşlarının Yönü, Yazı Tipi, Bezeme, Malzeme ve Tekniklerine Göre Gruplandırılması

Katalog No	Mezar Taşı Yön Tipi	Yazı Tipi		Bezeme	Malzeme	Tekniği
		Celis Sülüs	Celis Talik			
1	Baş Şahide	X	-	-	Taş	Oyma
2	Baş Şahide	X	-	-	Taş	Oyma
3	Baş Şahide	X	-	-	Taş	Oyma
4	Baş Şahide	X	-	-	Taş	Oyma
5	Baş Şahide	X	-	-	Taş	Oyma
6	Baş Şahide		X	-	Taş	Kabartma
7	Baş Şahide	X	-	-	Taş	Kabartma
8	Baş Şahide	X	-	-	Taş	Oyma
9	Baş Şahide	X	-	-	Taş	Oyma
10	Baş Şahide	X	-	-	Taş	Oyma
11	Baş Şahide	X	-	-	Taş	Oyma
12	Baş Şahide	X	-	-	Taş	Oyma
13	Baş Şahide	X	-	-	Taş	Oyma
14	Baş Şahide	X	-	-	Taş	Oyma
15	Baş Şahide	X	-	-	Taş	Oyma
16	Baş Şahide	X	-	-	Taş	Oyma
17	Baş Şahide	X	-	-	Taş	Oyma

Tablo 5. Mezar Taşlarının Başlık Tiplerine Göre Sınıflandırılması

Katalog No	Mezar Taşı Başlık Tipi						
	Kavuklu	Sarıklı	Fesli	Yuvarlak Kemerli	Beşik Kemerli	Üçgen Kemerli	Düz
1					X		
2	X						
3				X			
4	X						
5	X						
6							X
7		X					
8	X						
9	X						
10		X					
11	X						
12							X
13					X		
14				X			
15	X						
16	X						
17			X				

Mezar Taşları Başlık Tiplerine Göre

Tablo 6. Mezar Taşlarının Başlık Tiplerine Göre Grafikselsel Dağılımı

Araştırma esnasında kayda geçen 17 adet mezar baş taşının 8'i tanesi kavuklu mezar taşı, 2'si dilimli sarıklı mezar taşı, 1'i fesli mezar taşı, 2'si yuvarlak kemerli mezar taşı, 2'si üçgen tepelikli mezar taşı ve 2'si de düz kemerli mezar taşı şeklindedir (Tablo 5). Mezar taşlarında herhangi bir bezeme ögesine rastlanılmamıştır (Tablo 6).

Mezar taşlarının kalınlık oranlarına bakıldığında mezar taşı baş durumuna göre sayı kalınlığı en fazla Hasakça Köyü'nde yer almaktadır (Tablo 7). Boyun olarak en kalın mezar taşı Çivi Köyü'nde bulunmaktadır. Mezar taşı gövdesi açısından bakıldığında en kalın mezar taşı Hasakça Köyü'ndedir. Mimari oranlar açısından bakıldığında

mezar taşı başı boy olarak en yüksek 23 cm ile Tüney Köyü'ndedir. Mezar taşı başı eni olarak en geniş 25 cm ile Aşağıçavuş ve Aşağıyanlar Köyü'nde yer almaktadır. Mezar taşı boyun yükseklik olarak 10 cm ile Hasakça Köyü'nde bulunmaktadır. Benzer şekilde mezar taşı boyun genişlik olarak 15 cm ile 3 köyde bulunmaktadır. Bu köyler Aşağıçavuş, Aşağıyanlar ve Hasakça Köyü'nde vardır. Mimari oran açısından diğer bir inceleme mezar taşının gövdesi olarak boy olarak en yüksek mezar taşı 117 cm ile Alica Köyü'nde bulunmaktadır. Bununla birlikte mezar taşının gövdesi eni olarak en geniş 42 cm ile benzer şekilde Alica Köyü'nde yer almaktadır (Tablo 8).

Tablo 7. Mezar Taşlarının Baş, Boy ve Gövdelerinin Kalınlık Oranları

Katalog No	Mezar Taşı Kalınlık Oranları		
	Mezar Taşı Başı	Mezar Taşı Boyun	Mezar Taşı Gövdesi
	Kalınlık	Kalınlık	Kalınlık
1			10
2	20	9	11
3			11
4	14	8	10
5	18	9	10
6			10
7	20	12	12
8	18	10	10
9	18	7	7
10	20	10	10
11	22	10	11
12			10
13			10
14			13
15	14	9	11
16	17	8	10
17			10

Tablo 8. Mezar Taşlarının Baş, Boyun ve Gövdelerinin Boy ve En Olarak Oranlarının Dağılımı

Katalog No	Mezar Taşı Mimari Oranları					
	Mezar Taşı Baş		Mezar Taşı Boyun		Mezar Taşı Gövdesi	
	Boy	Eni	Boy	Eni	Boy	Eni
1					117	42
2	18	25	9	15	70	30
3					70	30
4	20	20	3	10	50	25
5	17	25	8	15	70	30
6					60	30
7	20	20	8	10	40	32
8	20	20	6	10	38	20
9	20	20	6	10	40	30
10	20	20	8	15	50	25
11	20	10	8	15	31	29
12					50	30
13					88	32
14					79	26
15	15	20	10	8	80	25
16	14	22	8	12	49	26
17	23	17	6	10	46	26

Bu çalışma ile birlikte Çankırı merkez ilçeye bağlı olan köylerde Osmanlı dönemi mezar taşlarının, tescili, onarım ve koruma çalışmalarına konu edilmesi zorunluluğudur. Bu mezar taşlarında çözümleme ve okumaların tamamlanması bölgedeki mezar mimarisinin kültür ve sanat açısından zenginliği ortaya çıkarılmıştır.

Çalışma ile birlikte Çankırı merkez köylerde bulunan mezar taşlarının mimari yönünden zengin ve çeşitli olduğu gözlenmiştir. Bölgede yer alan mezar taşlarının dönemsel açıdan, malzeme ve yapım teknikleri gibi farklı özellikler taşıması kültürel mirasımız açısından önem arz etmektedir. Bununla birlikte mimari açıdan farklı mezar taşı tiplerinin olması, farklı malzeme ve tekniklerin kullanılması Çankırı'nın kültürel ve sanatsal açıdan

zenginliğini göstermektedir. Mezar taşlarındaki gövdenin üzerindeki Osmanlıca yazılar kentin tarihine ve sosyolojik yapısı ile ilgili bilgiler sunmaktadır.

Çankırı merkeze bağlı köylerde yer alan mezar taşlarının korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması ve gelecek nesillere aktarılması kültürel mirasımız açısından önem arz etmektedir. Bununla birlikte bölgenin toplumsal, kültürel ve sanatsal kimliğinin korunması ve tarihi değerlerinin korunmasına olanak sağlayacaktır. Dini mimarinin önemli bir yapı tipini oluşturan mezar taşları Sanat Tarihi ve Arkeoloji bilim alanlarına katkı sunacaktır. Özellikle mezar taşı ile ilgili farklı bölgelerde araştırma yapacak olan çeşitli yazarlara bilimsel, teknik, terminolojik ve sistematik açıdan fayda sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Açıkgözoğlu, A. S. (2009). Mezar taşı çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 7 (14), 297-314.
- Başkan, S. (1996). *Karamanoğulları dönemi Konya mezar taşları*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Çal, H. (2007). “Kastamonu Müzesindeki Türk mezar taşları”. Prof. Dr. Rüçhan Arık ve Prof. Dr. Oluş Arık’a Armağan (s. 199-224). Konya Ticaret Odası.
- Çal, H. (2007). “Göynük (Bolu) şehri mezar taşları”. *Vakıflar Dergisi*, 30, 307-395.
- Çal, H. (2008). “Giresun Müzesi ve Tirebolu Kalesi’ndeki mezar taşları”. Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu (s. 256-269). Giresun Belediyesi Yayınları.
- Çal, H. (2010). “Urfa şehri mezar – mezar taşları”. XV. Türk Tarih Kongresi (s. 1996-2024). Ayırbaşım.
- Çal, H. (2015). Türklerde mezar-mezar taşları. *Aile Yazıları Dergisi*, 8, 295-332.
- Çal, H. (2015). *Boyabat mezar taşları*. Boyabat Belediyesi Kültür Yayınları.
- Çal, H. (2018). Karadeniz Bölgesinde 18. yüzyıl erkek mezar taşları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 87, 103-151.
- Çal, H. (2019). “Türkiye mezar taşı araştırmalarının durumu ve sorunları”. I. Uluslararası Geleneksel Türk Mezar Taşları (s. 133-159). Khazar University Press.
- Çal, H. (2020). “Edirne şehrindeki mezar taşı tipleri”. *Türkmen* 2019 Tam metinli bildiriler (s. 89-142). Kimlik Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (1997). *Türk İslam sanatının abc’si*. Kabalcı Yayınevi.
- Develioğlu, F. (1988). *Osmanlıca Türkçe ansiklopedik lügat*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Diyarbakırlı, N. (2002). Eski Türklerde kültür ve sanat. *Türkler Ansiklopedisi*, C. 3, YTY.
- Enver, B. (1970). Şapolyo, Türk mezar taşları. *Önasya Dergisi*, 37, 10.
- Gündoğdu, H. (2006). Nahçıvan’dan figürlü bir mezar taşının düşündürdükleri. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 16, 49-57.
- Gündoğdu, O. (2016). Üsküdar Ahmediye Külliyesi Haziresi mezar taşları başlık tipolojisi. *Avrasya Sanat ve Medeniyet Dergisi*, 6, 33-45.
- Haseki, M. (1977). *Plastik açıdan Türk mezar taşları*. İstanbul

Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları.

- Karamağaralı, B. (1992). *Ahlat mezar taşları*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mercan, U. U. (2022). Sanatsal bir nesne olarak Tunceli mezar taşları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Sili, T. (1993). Bir Orta Asya geleneği koç-koyun heykel mezar taşları. *Bilim Kültür Dergisi*, 1 (96), 60-65.
- Şeyban, L ve Gündoğdu, O. (2020). Sakarya mezar taşlarının tarihi dizini ve dönem analizleri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 15 (2), 865-892.
- Şeyban, L. Ve Gündoğdu, O. (2021). Sakarya Osmanlı mezar taşlarından örneklerle dardağan serpuşlar. *İstem Dergisi*, 19 (38), 273-302.
- Uluçam, A. (2000). *Eski Ercis-Çelebibağı mezarlığı ve mezar taşları*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yavuz, A. H. (2016). Türklerde ölüm anlayışının çağdaş Türk resminde göstergebilimsel açıdan incelenmesi. *İdil Dergisi*, 5 (20), 249-274.

İnternet Kaynakçası

URL 1: Çankırı Merkez Köyleri. Erişim 20 Mayıs 2024 <https://www.google.com.tr/çankırı+merkez+köyleri/>

Yazar Katkı Oranı:

Her iki yazarında katkı oranları eşittir.